

CATORIAL

کدام عبارت بهتر است: Persian Medicine یا Iranian Traditional Medicine

Which term is better: Persian Medicine or Iranian Traditional medicine?
Arman Zargarana¹

1-Department of Phytopharmaceuticals (Traditional Pharmacy), Research Office for the History of Medicine, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran
Correspondence: Arman Zargarana; Deputy Editor in Chief, the Journal of Research on History of Medicine;
zargarana@sums.ac.ir

آرمان زرگران^۱

۱- گروه داروسازی سنتی و دفتر مطالعات تاریخ پزشکی ایران، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران

نویسنده مسئول: آرمان زرگران، جانشین سردبیر مجله مطالعات تاریخ پزشکی؛ دفتر مطالعات تاریخ پزشکی ایران، خیابان قآنی شمالی، شیراز، ایران
zargarana@sums.ac.ir

یکی از بنیادی ترین اختلافات موجود میان پژوهشگران و متخصصان طب و داروسازی سنتی در کشور استفاده از عبارات گوناگون به عنوان معادل انگلیسی طب سنتی ایران است. در این راستا عبارات گوناگونی همچون، Persian Medicine، Iranian Traditional Medicine، Traditional Persian Medicine، Iranian Medicine، Traditional Iranian Medicine و ... مصطلح ترین آن ها هستند. این تشتت آرا نتیجه ای جز کمرنگ تر دیده شدن طب سنتی و تاریخ پزشکی ایران نداشته و همان است که بعد از سال های متمادی از راه اندازی رشته های تخصصی مرتبط با طب سنتی در کشور هنوز کلیدواژه طب سنتی ایران در MeSH وجود ندارد. اما برآستی کدام واژه صحیح تر و بهتر است؟
در این راستا مواردی چند به نظر این پژوهشگر کوچک عرصه تاریخ پزشکی و طب و داروسازی سنتی رسید که به جا دانستم در انتخاب واژه معادل مناسب چند سطری را مرقوم دارم. امیدوارم این روند مباحثه علمی و منطقی تا رسیدن به یک واژه مقبول همگان با ورود همه دلسوزان این رشته میسر گردد.

۱- در ابتدا گرچه معادل انگلیسی برای طب سنتی می تواند شامل چندین مترادف نیز باشد (با اشاره به این مورد در طب چینی)، اما توجه به این نکته که جامعه طب سنتی ایران بسیار کوچک (در مقابل چینی ها) و نیز انتشاراتمان محدود است، اگر

این تعداد مقالات و کتب چاپ شده خود را نیز با کلیدواژه‌های مختلف و سلیقه‌ای به انجام برسانیم، هیچ‌گاه نامی از طب سنتی ایران به چشم جهانیان نخواهد رسید.

۲- در انتخاب نام انگلیسی، دقت کنیم که آن را برای تفهیم مخاطب غیر ایرانی خود می‌نویسیم و گزینه برای خودمان که همه این عبارات تداعی کننده یک مفهوم است. لذا باید بهترین عبارت را برای تفهیم صحیح عبارت طب سنتی ایران به جهانیان انتخاب نمود.

۳- در میان عبارات مورد استفاده، دو مورد *Persian Medicine* و *Iranian Traditional Medicine* بیشترین استناد به آن‌ها شده و لذا عبارات دیگر چندان مورد بحث نیست و به نظر می‌رسد عمده پژوهشگران از این دو واژه استفاده می‌کنند. لذا مبنای انتخاب را میان این دو عبارات قرار دادیم.

۴- تعداد یافته‌ها با جستجوی این دو واژه در نمایه معتبر *PubMed* و موتور جستجوی پر کاربرد *Google Scholar* گرچه به نفع *Persian Medicine* است (۸۹ مورد در *PubMed* نسبت به ۵۸ مورد *Persian Medicine* و ۱۱۴۰ مورد در *Google Scholar* نسبت به ۷۳۵ مورد *Persian Medicine* تا ۲۱ Jun ۲۰۱۴) اما با مطالعه دقیق این ارجاعات در می‌یابیم که قدیمی‌ترین استناد در *PubMed* به *Persian Medicine* به سال ۱۹۵۲ و به *Persian Medicine* به سال ۱۹۹۷ بر می‌گردد. در مورد *Google Scholar* نیز ظهور واژه *Persian Medicine* به جز یک مورد در سال ۱۹۷۸ همه استنادات از سال ۱۹۹۶ به بعد است در حالیکه قدیمی‌ترین استناد به عبارت *Persian Medicine* به سال ۱۸۴۳ بازگشته و حتی تا پیش از ۱۹۰۰، ۸ استناد دیگر نیز یافت می‌شود و این روند به صورت مستمر تا ۲۰۱۴ ادامه می‌یابد. موارد اشاره شده نشان می‌دهد که واژه *Persian Medicine* دارای قدمت تاریخی و در عرصه بین‌المللی شناخته شده است، اما در مقابل عبارت *Persian Medicine* یک واژه جدید خود ساخته بعد از راه اندازی جریان طب سنتی در کشور است. لذا پایداری در تثبیت و احیای یک واژه مقبول و شناخته شده که در اکثر کتب تاریخ پزشکی قدیم و نیز حتی منابع جامع و مقبول پزشکی امروز مانند هریسون نیز آمده، معقول تر از اصرار بر خلق واژه‌ای جدید و از بین بردن عقبه تاریخی واژه مقبول پیشین است.

۵- با نگاه بر مقالات و کتب منتشر شده با این دو کلیدواژه، در می‌یابیم که تعداد نگارندگان غیر ایرانی مقالات با کلیدواژه *Persian Medicine* بیشتر است. از آنجا که در بند ۲ نیز اشاره شد، این عبارت برای تفهیم خواننده و نویسندگان غیر ایرانی است، این مهم نشان دهنده آن است که عبارت *Persian Medicine* در میان پژوهشگران غیر ایرانی نیز مقبول تر و قابل فهم تر است. لذا احیا و تقویت این واژه، ما را در رسیدن به ابعاد بین‌المللی اهداف خود در شناساندن هرچه بیشتر طب سنتی ایرانی کمک بیشتری می‌کند.

۶- موضوع مهم دیگر نگاه تاریخی به دو عبارت است. بسیاری از منتقدین معتقدند که *Persian Medicine* تداعی کننده دوران باستان است و ربطی به دوران پزشکی عصر اسلامی ایران ندارد. در این رابطه باید به عرض برسانم گرچه ریشه این کلمه به ادوار باستانی باز می‌گردد، ولی نام ایران در معادل انگلیسی و غیر ایرانی آن تا ابتدای سلطنت رضاخان *Persia* بوده و تنها بعد از روی کار آمدن پهلوی اول است که آن به *Iran* در مجامع بین‌المللی تغییر می‌یابد. در این رابطه حتی در *MeSH* در *PubMed* نیز زیر عنوان *Persia* بعد از شرح ریشه آن در عصر باستان جمله "The name Persia in modern times for the modern country was changed to Iran in ۱۹۳۵". آمده است. لذا اتفاقاً این عبارت بر هر دو دوره باستانی و عصر اسلامی تا ابتدای دوران معاصر دلالت داشته و بهترین معرف دوران‌هایی است که یا طب سنتی ایران شکل گرفته (*ancient Persia*) و یا به رشد و شکوفایی جهانی رسیده (*Medieval Persia*) است.

۷- منظر دیگر موضوع اطلاق به این دو عبارت از جایگاه تمدنی و تاریخی است. همانطور که ذکر شد واژه *Iran* در ادبیات انگلیسی به نام کشور ایران از سال ۱۹۳۵ اطلاق می‌شود. لذا ارجاع به این کلمه حدود مرزهای جغرافیایی ایران

امروز را به ذهن متبادر می کند. اما واژه Persia به تمدن ایران کهن از دوران باستان تا عصر معاصر اطلاق می شود و در واقع حوزه تمدنی ایران را بازگو می کند. لذا اگر به واژه Iran در این تعبیر استناد کنیم آنگاه برای مثال ابن سینا هم یک فرد ازبکستانی است زیرا که در حوزه مرزهای فعلی ازبکستان به دنیا آمده است، اما وقتی به حدود تمدنی ایران قدیم تحت عنوان Persia استناد می کنیم آنگاه این حوزه مرزهای شمال شرقی کشور را تا تاجیکستان، شرق را تا مرز چین و هند، شمال غرب را تا قفقاز و گرجستان و شرق را تا بین النهرین در بر می گیرد. ۸- موضوع دیگر مورد بحث استفاده از واژه Traditional در عبارت است. با توجه به اینکه عبارت Persian Medicine یک واژه تاریخی است که بیان کننده سبکی از پزشکی در طول تاریخ است، در مواردی که به استفاده های کنونی آن (کارآزمایی های بالینی و موارد بالینی و داروسازی دیگر) اشاره می شود می توان واژه Traditional را به ابتدای آن عبارت افزود و این لطمه ای به عبارت و مفهوم Persian Medicine نمی زند، چرا که این عبارت درون آن قرار دارد و ذهن خواننده را منحرف نمی کند و در جایکه بحث تاریخی و تمدنی است به کار بردن Traditional محلی از اعراب نخواهد داشت.

در پایان، با توجه به اینکه نخستین رسالت همه متخصصین و صاحب نظران این امر یافتن بهترین معادل است، اگر به هر دلیلی از آن کوتاهی کنیم خیانت به هزاران سال تلاش دانشمندان گذشته مان کرده و لذا از بیان آنچه صحیح است با تکیه بر مستندات و دلایل منطقی نباید کوتاهی کرد. با توجه به موارد ذکر شده و البته علم بر این نکته که هیچ کدام از دو عبارت غلط نیستند، به نظر می رسد استفاده از واژه Persian Medicine منطقی تر و نزدیک تر به صواب باشد. در پایان نیز از همه پژوهشگران و دلسوزان این رشته خواهشمندم بنده را از نظرات و نکات ارزشمند خود بی نصیب نگذراند.

Safavid lacquer work illustrating a physician taking the pulse of a patient. From a 17th-century copy of Avicenna's Canon of Medicine. Wellcome Library, London.

www.rhm.ir